



# Правознавство

## Робоча програма навчальної дисципліни (Силабус)

### Реквізити навчальної дисципліни

|   |  |
|---|--|
| Рівень вищої освіти                               | <i>Перший (бакалаврський)</i>  |
| Галузь знань                                      | <i>Всі галузі</i>  |
| Спеціальність                                     | <i>Всі спеціальності</i>   |
| Освітня програма                                  | <i>Всі освітні програми</i>  |
| Статус дисципліни                                 | <i>Нормативна</i>  |
| Форма навчання                                    | <i>очна(денна)</i>   |
| Рік підготовки, семестр                           | <i>3 курс, осінній семестр</i>   |
| Обсяг дисципліни                                  | <i>2 кредити ЄКТС</i>  |
| Семестровий контроль/<br>контрольні заходи        | <i>Залік</i>   |
| Розклад занять                                    | <i><a href="http://rozklad.kpi.ua/">http://rozklad.kpi.ua/</a></i>   |
| Мова викладання                                   | <i>Українська</i>  |
| Інформація про<br>керівника курсу /<br>викладачів | Старший викладач Співак Ірина Вікторівна<br><a href="mailto:Ispivak136@gmail.com">Ispivak136@gmail.com</a><br><br>Старший викладач Тихонюк Ольга Володимирівна<br><a href="mailto:olga_tykhonuk@ukr.net">olga_tykhonuk@ukr.net</a> |
| Розміщення курсу                                  |  |

### Програма навчальної дисципліни

#### 1. Опис навчальної дисципліни, її мета, предмет вивчення та результати навчання

Навчальна дисципліна «Правознавство» дає можливість ознайомити студентів з блоком публічно-правових та приватно-правових галузей права щодо формування у них правової свідомості та поглиблення правової культури. Фахівець, в якій би галузі він не працював, повинен знати основи трудового права, щоб правильно організувати і здійснювати трудовий процес; мати уявлення про правовий механізм, що регулює господарські зв'язки підприємств і організацій; знати права і обов'язки громадян і юридичних осіб, їх правові гарантії; з метою боротьби з правопорушеннями і запобігання злочинам йому необхідно мати уявлення про кримінальний закон тощо.

Основна мета навчальної дисципліни полягає у формуванні у студентів послідовної системи знань з конституційного, цивільного, сімейного, трудового, кримінального, адміністративного права та використання набутих знань у професійній діяльності.

В результаті засвоєння змісту дисципліни студенти орієнтуватимуться у системі чинного законодавства України; розумітимуть як відповідно до чинного законодавства можна реалізувати та як необхідно захищати свої конституційні права (право на працю, право на підприємницьку діяльність, шлюбно-сімейні відносини тощо), моделювати свою правову поведінку; вмітимуть складати та заповнювати відповідні документи, пов'язані з реалізацією своїх конституційних прав;

навчатися працювати з нормативно-правовими актами в галузі конституційного, адміністративного, кримінального, трудового, цивільного законодавства, судової практики та зможуть використовувати набуті практичні навички при вирішенні конкретних життєвих ситуацій у майбутній професійній діяльності.

| № з/п | Результати навчання   | Контрольні заходи оцінювання   | Термін виконання  |
|-------|---|--|---|
| 1     | Усвідомлювати сутність держави і права, їх призначення  | Відповіді на семінарських заняттях; участь у груповій дискусії; тест-контроль        | Тиждень 1-2   |
| 2     | Знати правове регулювання зайнятості, працевлаштування і звільнення з роботи, робочого часу і часу відпочинку, забезпечення дисципліни праці, дисциплінарної та матеріальної відповідальності; зміст договорів у цивільно-правових відносинах, порядок їх укладання; специфіку адміністративної і кримінальної відповідальності, а також специфіку шлюбно-сімейних відносин | Відповіді на семінарських заняттях; тест-контроль; кейси; модульна контрольна робота | Тиждень 3-14  |
| 3     | Знати юридичний механізм та юридичні і не юридичні засоби захисту і забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина  | Тест-контроль, кейси   | Тиждень 15-18   |
| 4     | Уміти складати та заповнювати відповідні документи, пов'язані з реалізацією відповідного конституційного права (резюме, мотиваційний лист, проект трудового договору, позовна заява, адміністративна скарга, заповіт тощо)  | Кейси  | Проекти документів розробляються відповідно до теми заняття і здаються на перевірку у день конкретного семінару з визначеної теми |
| 5     | Порівнювати і аналізувати норми чинного законодавства України   | Кейси  | Тиждень 2-18  |
| 6     | Тлумачити і застосовувати чинне законодавство України   | Кейси  | Тиждень 2-18  |

## **2. Пререквізити та постреквізити дисципліни (місце в структурно-логічній схемі навчання за відповідною освітньою програмою)**

Для вивчення дисципліни студенту достатньо володіти знаннями, засвоєними після вивчення шкільного курсу «Правознавства» та мати базові навички використання текстового редактора на комп'ютері.

Навчальна дисципліна «Правознавство» знаходиться в певному зв'язку з іншими дисциплінами циклу соціально-гуманітарної підготовки студентів. Такими дисциплінами, зокрема, є історія, філософія, психологія, соціологія, БЖД та цивільний захист тощо. Ці дисципліни

створюють загальну світоглядну і методологічну основу для сприйняття студентами змісту курсу «Правознавство» і вивчаються паралельно студентами за вибором.

### 3. Зміст навчальної дисципліни

#### Денна форма

| Назви розділів і тем                                    | Кількість годин |              |                         |           |
|---|-----------------|--------------|-------------------------|-----------|
|   | Всього          | у тому числі |                         |           |
|   |                 | Лекції       | Практичні (семінарські) | СРС       |
| 1   | 2               | 3            | 4                       | 6         |
| <b>Розділ 1. Основи теорії держави і права</b>          |                 |              |                         |           |
| Тема 1. Держава   | 6               | 2            | 2                       | 2         |
| Тема 2. Право   | 8               | 4            | 2                       | 2         |
| Разом за розділом 1                                     | 14              | 6            | 4                       | 4         |
| <b>Розділ 2. Основи публічного права України</b>        |                 |              |                         |           |
| Тема 1. Основи конституційного права                    | 8               | 2            | 2                       | 4         |
| Тема 2. Основи адміністративного та кримінального права | 10              | 4            | 2                       | 4         |
| Разом за розділом 2                                     | 18              | 6            | 4                       | 8         |
| <b>Розділ 3. Основи приватного права України</b>        |                 |              |                         |           |
| Тема 1. Основи трудового права                          | 10              | 2            | 4                       | 4         |
| Тема 2. Основи цивільного права                         | 10              | 2            | 4                       | 4         |
| Тема 3. Основи сімейного права. Спадкування             | 8               | 2            | 2                       | 4         |
| Разом за розділом 3                                     | 28              | 6            | 10                      | 12        |
| Підсумкова контрольна робота                            |                 |              | 2                       | 2         |
| Залік   |                 |              | 2                       | 6         |
| <b>Всього годин</b>                                     | <b>60</b>       | <b>18</b>    | <b>18</b>               | <b>24</b> |

#### Заочна форма

| Назви розділів і тем                                    | Кількість годин |              |                         |     |
|---|-----------------|--------------|-------------------------|-----|
|   | Всього          | у тому числі |                         |     |
|   |                 | Лекції       | Практичні (семінарські) | СРС |
| 1   | 2               | 3            | 4                       | 6   |
| <b>Розділ 1. Основи теорії держави і права</b>          |                 |              |                         |     |
| Тема 1. Держава   | 6               | 2            |                         | 4   |
| Тема 2. Право   | 6               | 2            | 2                       | 2   |
| Разом за розділом 1                                     | 12              | 4            | 2                       | 6   |
| <b>Розділ 2. Основи публічного права України</b>        |                 |              |                         |     |
| Тема 1. Основи конституційного права                    | 8               | 2            |                         | 6   |
| Тема 2. Основи адміністративного та кримінального права | 10              |              |                         | 10  |
| Разом за розділом 2                                     | 18              | 2            |                         | 16  |
| <b>Розділ 3. Основи приватного права України</b>        |                 |              |                         |     |

| Назви розділів і тем                           | Кількість годин |          |          |           |
|--|-----------------|----------|----------|-----------|
|  |                 |          |          |           |
| Тема 1. Основи трудового права                 | 10              | 2        |          | 8         |
| Тема 2. Основи цивільного права                | 10              |          |          | 10        |
| Тема 3. Основи сімейного права.<br>Спадкування | 10              |          |          | 10        |
| Разом за розділом 3                            | 30              | 2        |          | 28        |
| Залік  |                 |          | 2        | 6         |
| <b>Всього годин</b>                            | <b>60</b>       | <b>8</b> | <b>2</b> | <b>50</b> |
| ДКР / Реферат                                  |                 |          |          | 10        |

#### 4. Навчальні матеріали та ресурси

Для успішного вивчення дисципліни достатньо опрацювати навчальний матеріал, який викладається на лекціях, а також ознайомитись з:

##### 4.1 Базова література

1. Правознавство: підручник / Г.І. Балюк, Е.Ф. Демський, В.С. Ковальський [та ін.]; за відп.ред. О.В. Дзери. - 11-те (12-те) вид., перероб.і допов. - Київ: Юрінком Інтер, 2017 (2018, 2019).
2. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник / Н.М. Крестовська, Л.Г. Матвеева. - К.: Юрінком Інтер, 2015.
3. Совгиря О.В. Конституційне право України: Повний курс: навчальний посібник. - К.: ЮрінкомІнтер, 2019.
4. Мельник Р.С. Загальне адміністративне право в питаннях і відповідях: навчальний посібник. - К.: ЮрінкомІнтер, 2019.
5. Іншин М.І. Трудове право України: підручник. - К.: ЮрінкомІнтер: Буква Закону, 2019.
6. Бервено С.М. Цивільне право України. Загальна частина: підручник. - К.: ЮрінкомІнтер, 2018.
7. Тихонюк О.В. Правознавство: Навчально-методичний комплекс (навчальний посібник) до вивчення навчальної дисципліни для здобувачів ступеня бакалавра усіх напрямів підготовки денної та заочної форми навчання. - Навчальне електронне видання із наданням грифа Методичною радою КПІ ім. Ігоря Сікорського, Протокол № 3 від 22.11.2018 (за поданням Вченої ради факультету соціології і права, Протокол № 2 від 24.09.2018) - К.: КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2018 – Режим доступу: <http://ela.kpi.ua/handle/123456789/26299>

##### 4.2 Допоміжна література:

1. Копиленко О.Л. Загальна теорія держави і права (основні поняття, категорії, правові конструкції та наукові концепції): навчальний посібник. - К.: ЮрінкомІнтер, 2016.
2. Боднар Т.В. Сімейне право України: підручник. - К.: ЮрінкомІнтер, 2019.
3. Юрчишин В.М. Розслідування порушень правил безпеки під час виконання робіт з підвищеною небезпекою: Монографія. - Чернівці: Технодрук, 2019.
4. Яновицька Г.Б. Цивільно-правові засоби захисту прав споживачів в Україні: теорія та практика: Монографія. - Львів: Растр-7, 2018.

Зазначену літературу можна знайти в Науково-технічній бібліотеці ім. Г.І. Денисенка, методичному кабінеті ФСП (ауд. 322, 19 корп.) та мережі Інтернет.

Для пошуку НПА та судової практики необхідно використовувати офіційні інтернет-портали:

1. rada.gov.ua - Офіційний портал Верховної Ради України
2. court.gov.ua – Судова влада України

## Навчальний контент

### 5. Методика опанування навчальної дисципліни (освітнього компонента)

#### 5.1 Денна форма Лекційні заняття

| Назва теми лекції та перелік основних питань<br>(завдання на СРС)  |
|--|
| <p><b>1. Держава</b><br/>Передумови виникнення держави. Основні теорії походження держави. Історичні типи держави. Ознаки, функції, форма держави, державні символи.</p> <p><b>Завдання на СРС:</b></p> <ol style="list-style-type: none"><li>1. Пригадайте, коли і де виникли перші держави в історії людства. Чому вони виникали?</li><li>2. Держава - це складне специфічне соціальне явище, тому в різні часи виникло досить багато теорій, кожна з яких по-своєму намагалася пояснити причини, що впливали на походження держави. Які з цих теорій ви можете назвати? Яка з названих теорій найбільше відповідає вашим уявленням про державу? Чому?</li></ol> |
| <p><b>2.1 Право</b><br/>Передумови виникнення права. Поняття, ознаки, функції, джерела права. Система права. Співвідношення права і моралі. Правова норма.</p> <p><b>Завдання на СРС:</b></p> <ol style="list-style-type: none"><li>1. Чи є принцип верховенства права важливим для життя суспільства? Чому?</li><li>2. Чому право посідає важливе місце у житті суспільства, незважаючи на існування значної кількості інших норм?</li></ol>  |
| <p><b>2.2 Право</b><br/>Поняття та сутність правовідносин. Поняття та ознаки правопорушень. Складові правопорушення: суб'єкт, об'єкт, суб'єктивна сторона, об'єктивна сторона. Поняття, ознаки і підстави юридичної відповідальності. Види юридичної відповідальності.</p> <p><b>Завдання на СРС:</b></p> <ol style="list-style-type: none"><li>1. Чому правовідносини називають "життям" права?</li><li>2. Назвіть основні причини правопорушень.</li></ol>   |
| <p><b>3. Основи конституційного права України</b><br/>Характеристика конституційного права як галузі права України. Конституція: поняття, види. Загальні засади державного ладу України. Види прав людини і громадянина. Правовий статус особи. Громадянство. Форми народовладдя в Україні.</p> <p><b>Завдання на СРС:</b></p>   |

1. Чому конституційне право називають "державним правом", а Конституцію - "правом законів"?
2. Чому Конституція України закріплює невеликий за обсягом перелік обов'язків людини і громадянина?
3. Чому народне волевиявлення ніколи не може бути повним за обсягом?

#### **4. Основи адміністративного права України**

Характеристика адміністративного права як галузі права України. Адміністративне правопорушення, його складові. Адміністративні стягнення: поняття, види. Адміністративна відповідальність.

##### **Завдання на СРС:**

1. В чому полягають особливості адміністративних відносин?
2. Яку мету переслідують адміністративні стягнення?
3. У чому полягають особливості адміністративної відповідальності?

#### **5. Основи кримінального права України**

Характеристика кримінального права як галузі права України. Злочин: поняття, ознаки, види. Склад злочину; вина, форми вини. Співучасть у злочині, види співучасників. Обставини, що виключають злочинність діяння (необхідна оборона, крайня необхідність, уявна оборона). Покарання: мета застосування, види покарань.

##### **Завдання на СРС:**

1. Чи збігаються поняття "злочин" і "злочинність"?
2. Чим покарання відрізняється від адміністративного стягнення?
3. Як ви вважаєте, до яких суспільних наслідків могла б призвести відсутність у законодавстві кримінальної відповідальності?
4. Чи справедливим є, на вашу думку, те, що чинний Кримінальний кодекс України не передбачає довічне ув'язнення неповнолітній особі, навіть якщо вона умисно заподіяла смерть іншій людині?
5. Чи не є кара виявом принципу первісних часів "око за око, зуб за зуб"? Чому?

#### **6. Основи трудового права України**

Праця, види праці; право на працю. Загальний порядок укладання трудового договору. Трудовий договір, трудова угода, трудовий контракт: порівняльна характеристика. Підстави припинення трудового договору. Робочий час і час відпочинку за чинним законодавством про працю України. Дисциплінарна і матеріальна відповідальність за чинним законодавством про працю України.

##### **Завдання на СРС:**

1. Особливості працевлаштування за Законом України "Про зайнятість населення" від 05.07.2012 року
2. Відповідно до чинного законодавства про працю України пояснити зміст умовного вислову як "подвійний неповний робочий час".
3. Відповідно до чинного законодавства про працю України одним із видів часу відпочинку є відпустки. Чому не кожен вид відпусток можна вважати таким, що відноситься до часу відпочинку?
4. У чому полягають особливості дисциплінарної і матеріальної відповідальності порівняно з іншими видами юридичної відповідальності?

## 7. Основи цивільного права України

Загальна характеристика цивільного законодавства України. Цивільно-правові відносини. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи і соціальне буття фізичної особи. Об'єкти цивільних прав (речі, майно; цінні папери, нематеріальні блага). Власність, види власності, право власності. Поняття цивільної правоздатності і цивільної дієздатності фізичної і юридичної особи. Окремі види договірних зобов'язань. Цивільно-правова відповідальність за завдану майнову, моральну шкоду.

### Завдання на СРС:

1. Неофіційна назва чинного Цивільного кодексу України - *"Економічна конституція держави"*. Вважається, що застосування його положень призведе до значних суспільних зрушень і, таким чином, сприятиме розбудові в Україні громадянського суспільства та зростанню добробуту її громадян, оскільки безправний не може бути можливим. Чи погоджуєтесь ви з цим? Чому?
2. Чому виготовлення речі для власних потреб не може розглядатися як правочин?
3. Чому привласнення чужого авторства є посяганням на особисті немайнові блага, але при цьому має місце також заподіяння майнової шкоди?

## 8. Основи сімейного права України

Характеристика сімейного права як галузі права України. Порядок укладання шлюбу, види шлюбу; дошлюбний договір (контракт). Визнання шлюбу недійсним. Підстави і порядок розірвання шлюбу. Особисті та майнові права і обов'язки подружжя. Особисті та майнові права і обов'язки батьків та дітей. Опіка і піклування; усиновлення (удочеріння); патронат над дітьми. Спадкування за законом. Спадкування за заповітом.

### Завдання на СРС:

1. Чинним Сімейним кодексом України передбачено, що якщо жінка і чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою, майно, набуте ними під час спільного сімейного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними. Чому застосування цієї правової норми на практиці пов'язано із значними труднощами?
2. Відповідно до чинного шлюбно-сімейного законодавства пояснити зміст умовного вислову *"липовий шлюб"*.
3. Відповідно до чинного шлюбно-сімейного законодавства пояснити зміст умовного вислову *"кандидат у подружжя"*.
4. Що є підставою виникнення прав і обов'язків батьків і дітей?
5. Які види прав і обов'язків батьків і дітей розрізняють?
6. Назвіть шляхи влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.
7. Відповідно до чинного шлюбно-сімейного законодавства пояснити зміст умовного вислову *"платна опіка"*.
8. Чому закон визначає групу осіб, які не мають права на спадщину; які мають право на обов'язкову частку спадщини? Чиї інтереси захищаються у цьому випадку?
9. Поясніть латинську приказку *"Віддай своє, поки воно твоє, після смерті воно не твоє"*.
10. Чому, якщо заповіт укладено з умовою, то умова, визначена у заповіті, має існувати на час відкриття спадщини?
11. Чому зацікавлені особи не можуть оспорити заповіт, навіть якщо їм став відомий його зміст?

### Семінарські (практичні) заняття

Основні завдання циклу семінарських занять:

**1)** поглиблення знань, які студенти отримують на лекціях, навичок працювати з офіційними правовими виданнями, чинними нормативно-правовими актами та спеціальною літературою при вирішенні ситуаційних вправ;

**2)** формування умінь аргументовано доводити власні думки з посиланням на чинні нормативно-правові акти з певних галузей права;

**3)** складати та заповнювати відповідні документи, пов'язані з реалізацією людиною своїх конституційних прав.

| № з/п | Назва теми заняття та перелік основних питань (перелік дидактичного забезпечення, питання для поточного контролю та завдання на СРС)   |
|-------|--|
| 1     | <p><b>Тема 1. Держава</b></p> <p>Очікується, що на занятті під керівництвом викладача будуть обговорюватись поняття та ознаки держави; історичні типи держави; теорії походження держави; форми держави; функції держави та державні символи.</p> <p>Студент повинен уміти пояснити, яка саме відмінність між такими поняттями, як: монархія - республіка; абсолютна монархія - обмежена монархія; парламентська республіка - президентська республіка; імперія - федерація - конфедерація - унітарна держава; авторитарний режим - тоталітарний режим - демократичний режим.</p> <p>Частині студентів необхідно підготувати доповідь - презентацію "Загальна характеристика політичного устрою держави" та презентувати аудиторії. (Додаток А; Завдання № 1)</p> <p><b>Завдання для поточного контролю:</b><br/>Вирішити кейс (Додаток А; Завдання № 2)</p> |
| 2     | <p><b>Тема 2.1 Право: поняття, ознаки, функції та джерела</b></p> <p>Очікується, що на занятті студенти шляхом дискусії закріплять знання щодо передумов виникнення права, місця правових норм у системі соціальних норм, поняття та структури правових норм (гіпотеза, диспозиція, санкція) і їх меж дії, джерел права та їх видів, функцій права як основних напрямків його дії.</p> <p>Студент повинен уміти пояснити, яка саме відмінність між такими поняттями, як: закон - підзаконний акт; правовий звичай - правовий договір - правовий прецедент; гіпотеза - диспозиція - санкція; галузь права - інститут права.</p>   |
| 3     | <p><b>Тема 2.2 Право: правовідносини, юридичні факти та юридична відповідальність.</b></p> <p>Очікується, що на занятті студенти обговорюватимуть поняття та основні складові правовідносин, характерні особливості, що дозволяють відрізнити правовідносини від інших видів суспільних відносин, правосуб'єктність фізичних осіб; юридичні факти як підстави для виникнення зміни чи припинення правовідносин, поняття та особливості</p>   |



|   |  |
|---|--|
|   | <p>юридичної відповідальності.</p> <p>Студент повинен уміти пояснити, яка саме відмінність між такими поняттями, як гіпотеза - диспозиція - санкція; дія – подія у контексті юридичних фактів; дієздатність — правоздатність — деліктоздатність..</p> <p><b>Завдання для поточного контролю:</b><br/>Вирішити кейс (Додаток А; Завдання № 3)</p>   |
| 4 | <p><b>Тема 3. Основи конституційного права України</b></p> <p>Очікується, що на занятті під керівництвом викладача студентами будуть обговорюватись види конституцій; види конституційних прав та обов'язків людини і громадянина; види виборчих систем; стадії законодавчого процесу.</p> <p>Студент повинен уміти пояснити, яка саме відмінність між такими поняттями, як: писана конституція - неписана конституція; гнучка конституція - жорстка конституція; дарована конституція - народна конституція; постійна конституція - тимчасова конституція; громадянство - підданство; апатрид - оптація; біженець - особа без громадянства - тимчасовий внутрішній переселенець; вибори — референдум - абсентеїзм; всеукраїнський референдум - місцевий референдум; звичайний список кандидатів у депутати - жорсткий список кандидатів у депутати; імперативний депутатський мандат - вільний депутатський мандат; депутатський імунітет - депутатський індемнітет; депутатська група - депутатська фракція.</p> <p><b>Завдання для поточного контролю:</b><br/>Вирішити кейс (Додаток А; Завдання № 4-12)</p> |
| 5 | <p><b>Тема 4. Основи адміністративного права України</b></p> <p>Очікується, що на занятті студенти закріплять знання про адміністративне право як галузь публічного права, його мету та функції, відмежовуючи його від інших галузей права; обговорюватимуть складові адміністративного правопорушення та види адміністративних стягнень; поняття адміністративної процедури та адміністративної послуги. поділяться власним життєвим досвідом користування адміністративними процедурами та послугами. Студент повинен уміти пояснити, яка саме відмінність між такими поняттями, як: адміністративна відповідальність - адміністративне стягнення; адміністративний проступок – злочин.</p>  |
| 6 | <p><b>Тема 5. Основи кримінального права України</b></p> <p>Очікується, що на занятті студенти шляхом дискусії закріплять знання щодо кримінального права як галузі публічного права, його мети та функцій, відмежовуючи його від інших галузей права. Студенти поглиблюють розуміння основоположних понять кримінального права таких як «склад злочину», «форма вини», «види співучасників», «види покарань за злочин».</p> <p>Студент повинен уміти пояснити, яка саме відмінність між такими поняттями, як необхідна оборона - уявна оборона - крайня необхідність.</p>   |

|   |  |
|---|--|
|   | <p><b>Завдання для поточного контролю:</b><br/>Вирішити кейс (Додаток А; Завдання № 13-18)</p>   |
| 7 | <p><b>Тема 6. Основи трудового права України</b><br/>Очікується, що на занятті під керівництвом викладача будуть обговорюватись: процедура укладання трудового договору; основні та додаткові умови трудового договору; види трудового договору; підстави припинення трудових відносин; види робочого часу та часу відпочинку; підстави притягнення сторін трудового договору до дисциплінарної та матеріальної відповідальності.</p> <p>Студент повинен уміти пояснити, яка саме відмінність між такими поняттями, як: трудовий договір - трудова угода - трудовий контракт; робітник - працівник; документи, які подаються при працевлаштуванні - документи, які пред'являються при працевлаштуванні; переведення - переміщення; сумісництво — суміщення; скорочений робочий час - неповний робочий час - подвійний неповний робочий час; формальне право на відпустку - фактичне право на відпустку;</p> <p><b>Завдання для поточного контролю:</b><br/>Вирішити кейс (Додаток А; Завдання № 11, 19, 20)</p> <p><b>Практичні завдання № 1-3:</b><br/>Завдання № 1. Скласти Резюме від імені особи, яка шукає роботу.<br/>Завдання № 2. Скласти Мотиваційний лист (додаток до Резюме) від імені особи, яка шукає роботу (у довільній формі пояснити, чому саме його необхідно взяти до даної установи на роботу).<br/>Завдання № 3. Скласти "Перелік питань (завдань) для проведення співбесіди з претендентом на вакансію".</p> |
| 8 | <p><b>Тема 7. Основи цивільного права</b><br/>Очікується, що на занятті студенти закріплять знання про поняття та види цивільно-правових договорів; відмінність правочину від цивільно-правового договору; зміст довіреності.</p> <p>Студент повинен уміти пояснити, яка саме відмінність між такими поняттями, як: цивільна дієздатність - цивільна правоздатність; фізична особа - юридична особа; речі - майно; скарб - знахідка; правочин — договір.</p>   |
| 9 | <p><b>Тема 8. Основи сімейного права України.</b><br/>Очікується, що на занятті під керівництвом викладача будуть обговорюватись види шлюбу; види прав і обов'язків подружжя, батьків та дітей, процедура отримання спадщини.</p> <p>Студент повинен уміти пояснити, яка саме відмінність між такими поняттями, як: заручини - шлюб- сім'я; фіктивний шлюб - недійсний шлюб; опіка - піклування — патронат; спадкування за законом - спадкування за заповітом; вирішити кейси (Додаток А; Завдання № 21, 22); виконати практичне завдання: від імені уявного персонажу скласти Заповіт щодо подальшої долі майна.</p>  |

**Завдання для поточного контролю:**

Вирішити кейс (Додаток А; Завдання № 21,22)

**Практичне завдання:**

Скласти заповіт від імені уявного персонажу щодо подальшої долі майна.

**5.2 Заочна форма****Лекційні заняття**

Назва теми лекції та перелік основних питань

(завдання на СРС)

**Тема 1. Держава і право**

Передумови виникнення держави. Основні теорії походження держави. Історичні типи держави. Ознаки, функції, форма держави, державні символи.

Передумови виникнення права. Поняття, ознаки, функції, джерела права. Система права.

Співвідношення права і моралі. Правова норма.

Правовідносини. Юридичні факти. Правопорушення. Юридична відповідальність.

**Завдання на СРС:**

1. Пригадайте, коли і де виникли перші держави в історії людства. Чому вони виникали?
2. Держава - це складне специфічне соціальне явище, тому в різні часи виникло досить багато теорій, кожна з яких по-своєму намагалася пояснити причини, що впливали на походження держави. Які з цих теорій ви можете назвати? Яка з названих теорій найбільше відповідає вашим уявленням про державу? Чому?
3. Чи є принцип верховенства права важливим для життя суспільства? Чому?
4. Чому право посідає важливе місце у житті суспільства, незважаючи на існування значної кількості інших норм?
5. Чому правовідносини називають *"життям" права*?
6. Назвіть основні причини правопорушень.

**Тема 2. Основи адміністративного та кримінального права України**

Характеристика адміністративного права як галузі права України. Адміністративне правопорушення, його складові. Адміністративні стягнення: поняття, види. Адміністративна відповідальність.

Характеристика кримінального права як галузі права України. Злочин: поняття, ознаки, види. Склад злочину; вина, форми вини. Співучасть у злочині, види співучасників. Обставини, що виключають злочинність діяння (необхідна оборона, крайня необхідність, уявна оборона). Покарання: мета застосування, види покарань.

**Завдання на СРС:**

1. В чому полягають особливості адміністративних відносин?
2. Яку мету переслідують адміністративні стягнення?
3. У чому полягають особливості адміністративної відповідальності?
4. Чи збігаються поняття *"злочин"* і *"злочинність"*?
5. Чим покарання відрізняється від адміністративного стягнення?
6. Як ви вважаєте, до яких суспільних наслідків могла б призвести відсутність у законодавстві кримінальної відповідальності?
7. Чи справедливим є, на вашу думку, те, що чинний Кримінальний кодекс України не передбачає

довічне ув'язнення неповнолітній особі, навіть якщо вона умисно заподіяла смерть іншій людині?  
8. Чи не є кара виявом принципу первісних часів "око за око, зуб за зуб"? Чому?

### 1. Основи цивільного та трудового права України

Загальна характеристика цивільного законодавства України. Цивільно-правові відносини. Особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи і соціальне буття фізичної особи. Об'єкти цивільних прав (речі, майно; цінні папери, нематеріальні блага). Власність, види власності, право власності. Поняття цивільної правоздатності і цивільної дієздатності фізичної і юридичної особи. Окремі види договірних зобов'язань. Цивільно-правова відповідальність за завдану майнову, моральну шкоду.

Праця, види праці; право на працю. Загальний порядок укладання трудового договору. Трудовий договір, трудова угода, трудовий контракт: порівняльна характеристика. Підстави припинення трудового договору. Робочий час і час відпочинку за чинним законодавством про працю України. Дисциплінарна і матеріальна відповідальність за чинним законодавством про працю України.

#### Завдання на СРС:

1. Неофіційна назва чинного Цивільного кодексу України - *"Економічна конституція держави"*. Вважається, що застосування його положень призведе до значних суспільних зрушень і, таким чином, сприятиме розбудові в Україні громадянського суспільства та зростанню добробуту її громадян, оскільки безправний не може бути можливим. Чи погоджуєтесь ви з цим? Чому?
2. Чому виготовлення речі для власних потреб не може розглядатися як правочин?
3. Чому привласнення чужого авторства є посяганням на особисті немайнові блага, але при цьому має місце також заподіяння майнової шкоди?
4. Особливості працевлаштування за Законом України "Про зайнятість населення" від 05.07.2012 року
5. Відповідно до чинного законодавства про працю України пояснити зміст умовного вислову як *"подвійний неповний робочий час"*.
6. Відповідно до чинного законодавства про працю України одним із видів часу відпочинку є відпустки. Чому не кожен вид відпусток можна вважати таким, що відноситься до часу відпочинку?
7. У чому полягають особливості дисциплінарної і матеріальної відповідальності порівняно з іншими видами юридичної відповідальності?

### Семінарські (практичні) заняття

|   |  |
|---|--|
| 1 | <p><b>Тема 1 Держава і право: поняття та характерні особливості. Основні галузі права, їх роль та специфіка</b></p> <p>Очікується, що на занятті під керівництвом викладача будуть обговорюватись поняття та передумови виникнення держави, її основні ознаки, форми та функції; місце правових норм у системі соціальних норм, їх характеристика та джерела. Окрім того, студенти поглиблюють розуміння понять «правовідносини», «правоздатність» та «юридична відповідальність». Студенти закріплюють знання щодо специфіки основоположних галузей права (конституційне, кримінальне, цивільне, адміністративне, господарське) та предмету їх правового регулювання. Студент повинен уміти пояснити, яка саме відмінність між такими поняттями, як: монархія - республіка; закон - підзаконний акт; адміністративний проступок - злочин; дієздатність - цивільна правоздатність; фізична особа - юридична особа.</p> |
|---|--|

**Завдання для поточного контролю:**

Написати заяву (предмет визначатиметься викладачем на занятті)

**Завдання на СРС:**

Сформувати та обґрунтувати порядок дій працівників в разі вилучення документа із документаційного фонду організації.

### Самостійна робота студента

Самостійна робота студентів полягає у виробленні навичок опрацювання нормативно-правових актів, спеціальної літератури та інших матеріалів, необхідних для належного засвоєння навчальної дисципліни, а також для розвитку сталих умінь до самостійного вивчення і відтворення одержаної інформації.

Під час самостійної роботи студенти повинні скласти або розробити деякі документи (наприклад, резюме, мотиваційний лист, проект позовної заяви з відшкодування завданої шкоди, проект адміністративної скарги, заповіт тощо).

Запитання та завдання до самостійних робіт розміщено у Розділі 5 силабусу, що стосується методики опанування навчальної дисципліни, - до кожного лекційного заняття.

**Студенти заочної форми також самостійно виконують МКР, завдання та вимоги до якої визначені у Додатку В до РП.**

### Політика та контроль

#### 8. Політика навчальної дисципліни (освітнього компонента)

Навчальні заняття з дисципліни «Правознавство» проводяться у формі лекційних та семінарських занять. Також можливе винесення окремих питань (завдань) на самостійне опрацювання.

#### Відвідуваність і виконання завдань

Методика вивчення навчальної дисципліни ґрунтується на поєднанні і дотриманні послідовності вивчення лекційного матеріалу та самостійного опрацювання студентами навчального матеріалу програми з використанням основного і додаткового навчально-методичного матеріалу.

Обсяги розділів лекційного матеріалу та тематика завдань для самостійної роботи, що пропонуються для опрацювання студентами, чітко визначаються запланованою кількістю годин, відведених на відповідні аудиторні та поза аудиторні заняття.

Важливе місце у підготовці до поточного (підсумкового) контролю відіграють лекції, що спрямовують студентів у раціональнішому напрямі щодо вивчення навчальної дисципліни та надають їм знання в обсязі, необхідному для подальшого поглибленого вивчення навчальної дисципліни, роз'яснюють складні поняття та положення дисципліни; плідна робота студентів на лекціях є запорукою подальшого успішного оволодіння тією необхідною масою знань, що сприятиме формуванню із студентів фахівців з необхідним рівнем знань та навичок. Належне ведення конспекту під час лекції сприятиме збереженню необхідної для студентів інформації та надасть їм змогу в подальшому проаналізувати її.

## Форми роботи

На лекціях викладач акцентує увагу студентів на ключових питаннях щодо здійснення трудової діяльності, може відтворювати матеріал у вигляді кейсів. Лекції можуть проходити у формі діалогу, коли викладач задає зустрічні запитання аудиторії щодо навчального матеріалу, може попросити дати оперативну відповідь на поточне запитання або матеріал попередніх тем.

Метою семінарських занять є поглиблення знань, які студенти отримують на лекціях, навичок працювати з чинними нормативно-правовими актами та спеціальною літературою при вирішенні ситуаційних вправ (кейсів) індивідуально або малими групами; формування умінь аргументовано доводити власну точку зору з посиланням на чинні нормативно-правові акти. Належна підготовка студента до практичного заняття займатиме в середньому 1-1,5 години.

З деталізованими очікуваннями від роботи студентів на кожному практичному занятті, запланованими для кожного заняття результатами навчання можна ознайомитись у робочій програмі дисципліни.

Самостійна робота студентів полягає у виробленні навичок опрацювання нормативно-правових актів, спеціальної літератури та інших матеріалів, необхідних для належного засвоєння навчальної дисципліни, а також для розвитку сталих умінь до самостійного вивчення і відтворення одержаної інформації. Також під час самостійної роботи студенти повинні скласти або розробити деякі документи (наприклад, скласти резюме і написати мотиваційний лист, проект позовної заяви з відшкодування завданої шкоди, проект адміністративної скарги, заповіт тощо).

Модульна контрольна робота виконується студентами денної форми навчання на етапі завершення вивчення блоку відповідних тем (кейс + відповідь на теоретичне питання). Аналіз виконання модульної контрольної роботи дає змогу виявити прогалини у знаннях та вміннях студента і скоректувати його самостійну роботу з підготовки до заліку.

Приблизний зміст завдань з модульної контрольної роботи наведено у Робочій програмі навчальної дисципліни «Правознавство». Написання домашньої контрольної роботи ставить на меті розкрити на відповідному науковому, практичному і методичному рівні поняття, зміст, завдання навчальної дисципліни, а також наявність у студентів творчих здібностей і навичок у засвоєнні навчального матеріалу.

Вивчення дисципліни передбачає обов'язкове виконання студентами заочної форми навчання письмової домашньої контрольної роботи (або реферату).

Реферат являє собою творчо перероблене наукове дослідження певної теми завдяки умінню працювати з науковою літературою та нормативно-правовими актами; самостійно аналізувати і узагальнювати матеріал; формулювати власні висновки і пропозиції.

Реферат (від лат. «доповідати», «повідомляти») — індивідуальне завдання, яке сприяє поглибленню і розширенню теоретичних знань студентів з окремих тем дисципліни, розвиває навички самостійної роботи з навчальною та науковою літературою; представляє собою стислу і точну доповідь на визначену тему з ознайомленням відповідними науковими і нормативними джерелами або викладу суті монографії, статті первинного документа (або його частини) з основними фактичними даними і висновками. Студент самостійно обирає тему реферату з запропонованого переліку.

Робота виконується власноруч розбірливим почерком або набирається на комп'ютері (Times New Roman, 14 розмір, міжрядковий інтервал 1,5; текст вирівнюється по ширині): 12 - 15 сторінок, А4. Реферат повинен бути зброшурованим і підшитим, на останній сторінці ставиться дата виконання роботи (число, місяць, рік), а також підпис виконавця.

Структура реферату:

А) Вступ (обов'язкова частина реферату; стисло обґрунтовується актуальність, наукова і практична значимість обраної теми);

Б) Основна частина (виклад змісту теми);

В) Висновки (формулюються: 1) результати дослідження; 2) оцінка проаналізованого матеріалу; 3) пропозиції або рекомендації щодо досліджуваної проблеми);

Г) Список використаної літератури: 1) лише ті джерела, які використовувались при написанні реферату або на які зроблено посилання в самій роботі (посилання на джерела необхідно робити

по тексту у квадратних дужках із зазначенням номерів сторінок відповідно джерела. Наприклад:[3, с. 234] або [2, с. 35; 8, с. 215]); 2) список використаних джерел подається наприкінці роботи в порядку згадування джерел та має бути оформлений відповідно до існуючих стандартів бібліографічного опису (див.: розроблений в 2015 році Національний стандарт України ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання»).

Кожен студент відповідної навчальної групи виконує домашню контрольну роботу за індивідуальним варіантом відповідно до порядкового номера цього студента за списком в навчальних журналах академгрупи. Зміна варіантів не допускається. Роботи, що не відповідають вказаним варіантам, рецензуванню не підлягають. Максимальна оцінка роботи — 30 балів. Домашня контрольна робота містить одне теоретичне питання та три задачі різного ступеня складності, виконується студентом самостійно.

При написанні контрольної роботи студенти повинні продемонструвати уміння самостійно аналізувати конкретні ситуації, аргументовано відповідати на питання, поставлені в задачах, використовуючи відповідні нормативні акти.

Відповіді на поставлені в задачі питання повинні бути повними, обґрунтованими, необхідно не тільки вказати на можливі порушення чинного трудового законодавства, а й визначити наслідки такого порушення і засоби захисту порушених прав. При цьому необхідно посилатися на конкретні статті, пункти чинних нормативних актів.

На першій сторінці студент повинен вказати факультет, спеціальність, номер групи та номер варіанта. Робота повинна бути написана чітким, розбірливим почерком у шкільному зошиті. В кінці роботи повинен бути список використаної літератури. Сторінки повинні бути пронумеровані, з обов'язковою наявністю полів для зауважень викладача. На останній сторінці вказується дата виконання роботи та ставиться підпис студента.

Робота повинна бути зареєстрована в деканаті. Термін здачі робіт – за 2 тижні до початку сесії. Роботи, що не здані в указаний термін, не перевіряються. Студенти, роботи яких не зараховані, не допускаються до здачі заліку.

Приблизний зміст завдань домашньої контрольної роботи міститься у Робочій програмі навчальної дисципліни «Правознавство».

## **Політика університету**

### **Академічна доброчесність**

Політика та принципи академічної доброчесності визначені у розділі 3 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>.

(інша необхідна інформація стосовно академічної доброчесності)

### **Норми етичної поведінки**

Норми етичної поведінки студентів і працівників визначені у розділі 2 Кодексу честі Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського». Детальніше: <https://kpi.ua/code>

## **9. Види контролю та рейтингова система оцінювання результатів навчання (PCO)**

Рейтинг студента з дисципліни складається з балів, що отримуються за:

- 1) відповіді, вирішення завдань та доповнення відповідей інших студентів у процесі дискусії на практичних заняттях;
- 2) вирішення кейсів та участь у практичних вправах на семінарських заняттях;
- 3) дві контрольні роботи.
- 4) за необхідності – залік.

**Поточний контроль:** опитування за темою заняття, участь у практичних тематичних вправах, виконання завдань.

Студент отримує найвищий рейтинг, якщо він бере активну участь на семінарських заняттях, переважно надає повні та аргументовані відповіді, логічно їх викладає, висловлює власну позицію з дискусійних питань.

З деталізованими очікуваннями від роботи студентів на кожному практичному занятті, запланованими для кожного заняття результатами навчання та змістом практичних вправ можна ознайомитись у робочій програмі дисципліни.

Належна підготовка студента до практичного заняття займатиме в середньому 1-1,5 години.

**Календарний контроль:** проводиться двічі на семестр як моніторинг поточного стану виконання вимог силабусу.

Викладач оцінює роботу студента на кожному практичному занятті, але конкретна підсумкова кількість балів за роботу на практичних заняттях виставляється викладачем під час першого і другого етапу проміжної календарного контролю – на восьмому і шістнадцятому тижнях навчання відповідно. Рейтинг студента станом на 8-й тиждень (за результатами роботи на 6-8 практичних заняттях) і 16-й тиждень (за результатами роботи на наступних 6-8 практичних заняттях) навчання повідомляється студенту на занятті чи в особистому кабінеті електронного кампусу.

Передбачається проведення двох контрольних робіт - в період першого і другого календарних контролів відповідно.

**Семестровий контроль:** залік

Студент може оскаржити оцінку викладача, подавши відповідну скаргу викладачу не пізніше наступного дня після ознайомлення студента з виставленою викладачем оцінкою. Скарга розглядатиметься за процедурами, встановленими університетом.

**Умови допуску до семестрового контролю:** відвідування не менше 60% семінарських занять («закриття» пропусків шляхом вчасного виконання відповідних завдань не вважається пропуском) і виконання як мінімум однієї контрольної роботи.

Підсумковий рейтинг студента (Табл.1):

| № з/п | Контрольний захід оцінювання   | %         | Ваговий бал | Кіл-ть | Всього |
|-------|--|-----------|-------------|--------|--------|
| 1.    | Робота на семінарських заняттях<br>(відповіді, вирішення завдань та доповнення відповідей інших студентів у процесі дискусії на практичних заняттях) | <b>40</b> | 5           | 8      | 40     |
| 3.    | Участь у вирішенні ситуаційних завдань (кейсів) та практичних вправах, складання документів  | <b>30</b> | 5           | 6      | 30     |
| 5.    | Контрольна робота  | <b>30</b> | 15          | 2      | 30     |
|       | Всього   |           |             |        | 100    |

Робота на семінарських заняттях (Табл.2):

(максимальна кількість балів на одному семінарському занятті за роботу (п.1 Табл.1) складає

5)



|   |     |
|---|-----|
| активна участь у проведенні заняття; надання повної і аргументованої, логічно викладеної доповіді, відповіді, висловлення власної позиції з дискусійних питань у поєднанні зі слухними доповненнями відповідей інших студентів у процесі дискусії | 5   |
| активна участь у проведенні заняття; надання правильних відповідей або правильне вирішення завдань з незначними неточностями, порушеннями логіки викладення відповіді   | 3-4 |
| надання відповідей з чисельними значними похибками або вирішення задачі з грубими помилками, вирішення завдання без обґрунтування   | 1-2 |

Додаткові та штрафні бали (Табл.4):

| Заохочувальні бали  |             | Штрафні бали  |             |
|---|-------------|---|-------------|
| Критерій  | Ваговий бал | Критерій  | Ваговий бал |
| Участь у роботі неформального дебатного гуртка щодо прав людини | 5 балів     | Роботи, які здаються із порушенням термінів виконання (пізніше, ніж через тиждень після проведення відповідного заняття), не оцінюються | 0 балів     |

**Розрахунок шкали (R) рейтингу:**

Сума вагових балів контрольних заходів протягом семестру складає:

$$RD = 40 + 30 + 30 = 100 \text{ балів.}$$

Студенти, які набрали протягом семестру 60 і більше балів ( $RD \geq 0,6 R$ ) отримують залік так званим "автоматом" відповідно до набраного рейтингу.

**Студенти, які відвідали менше 60% семінарських занять («закриття» пропусків шляхом вчасного виконання відповідних завдань не вважається пропуском) і не виконали як мінімум одну контрольну роботи не допускаються до заліку.**

Для отримання студентом відповідних оцінок (ECTS та традиційних) його рейтингова оцінка (RD) переводиться згідно з таблицею:

| RD        | Оцінка ECTS                                 | Оцінка традиційна |
|-----------|---|-------------------|
| 95 – 100  | відмінно                                    | Відмінно          |
| 85 – 94   | дуже добре                                  | Добре             |
| 75 – 84   | добре                                       |                   |
| 65 – 74   | задовільно                                  | Задовільно        |
| 60 – 64   | достатньо (задовольняє мінімальні критерії) |                   |
| $RD < 60$ | незадовільно                                | Незадовільно      |

## 10. Додаткова інформація з дисципліни (освітнього компонента)

Перелік питань, які виносяться на семестровий контроль розміщено у Додатку Б, що є додається до силабусу.

**Позааудиторні заняття**

Можлива участь студентів у неформальному дебатному гуртку .

**Дистанційне навчання**

Можливе синхронне дистанційне навчання з використанням платформ для відео-конференцій та освітньої платформи для дистанційного навчання в університеті.

**Інклюзивне навчання**

Допускається

**Робочу програму навчальної дисципліни (силабус):**

**Складено:** старшим викладачем кафедри господарського та адміністративного права Співак Іриною Вікторівною;

старшим викладачем кафедри господарського та адміністративного права Тихонюк Ольгою Володимирівною;

викладачем кафедри господарського та адміністративного права Куляшею Марією Вікторівною.

**Ухвалено** кафедрою господарського та адміністративного права (протокол № \_\_\_\_ від \_\_\_\_\_)

**Погоджено** Методичною радою університету (протокол № \_\_\_\_ від \_\_\_\_\_)

**Завдання № 1.** Підготувати доповідь - презентацію "**Загальна характеристика політичного устрою держави**":

**1. Форма правління:**

- А) монархія (абсолютна, обмежена);
- Б) республіка (парламентська, президентська, змішана)

**2. Хто саме знаходиться при владі**

(представники якого класу /або частини класу, соціальна група, політична партія тощо)

**3. Форма державного устрою:**

- А) унітарна держава;
- Б) федерація;
- В) конфедерація

**4. Політичний режим:**

- А) демократія;
- Б) авторитаризм;
- В) теократія;
- Г) тоталітаризм

**5. Політичний устрій держави:**

- А) Глава держави, його повноваження;
- Б) законодавчі органи (структура, порядок формування, повноваження);
- В) виконавчі органи (порядок формування, функції, підпорядкованість);
- Г) судові органи;
- Д) взаємодія законодавчої, виконавчої, судової влади

**6. Права громадян (підданих):**

- А) виборче право (активне виборче право, пасивне виборче право, віковий ценз, ценз осідлості, мовний ценз, ценз судимості тощо);
- Б) соціально-економічні права і свободи;
- В) політичні права і свободи;
- Г) особисті права і свободи;
- Д) можливість реалізації гарантованих законом прав

**7. Основні політичні партії і громадські рухи (коротка характеристика програм, методів їх реалізації, вплив на різні верстви населення)**

**8. Коротка узагальнена оцінка політичного устрою і перспектив його розвитку.**

**Завдання (кейс) № 2.** На сучасній карті світу налічується понад 20 федеративних держав. Переважна більшість федеративних держав утворені не за національно-територіальним принципом. Чим, на ваш погляд, спричинене утворення та існування таких держав? Чому у деяких випадках федерації утворюються шляхом укладання відповідного договору між незалежними державами?

**Завдання (кейс) № 3.** У первісному суспільстві звичай *кровної помсти* був обов'язковим. Вважалося, що душа людини, яка не помстилася, не знайде спокою. Людство змінювалося, але кровна помста не йшла в минуле. Навіть нині вона інколи нагадує про себе якоюсь страшною трагедією. Одним із найпоширеніших звичаїв помсти було правило *таліону* (лат. «відплата») за яким злодій мав зазнати через покарання такі самі страждання і збитки, яких він завдав потерпілому. Основою цього правила є принцип *«око за око, зуб за зуб»*. В основі правила таліону були уявлення людей, хоча й примітивні, про справедливість. Яскравим прикладом є той

факт, що злочин не карає до тих пір, поки він не одужає сам. Адже треба було точно визначити, які збитки нанесені людині, і лише тоді застосовувати до злочинця рівноцінне покарання. Як ви вважаєте, чи треба засуджувати людей первісного суспільства за використання кровної помсти, а згодом — правила таліону? Чи потрібно вводити правило таліону в сучасне законодавство? Свою точку зору обґрунтуйте.

**Завдання (кейс) № 4.** Підготувати доповідь - презентацію *"Загальна характеристика явища, події, процесу"*:

1. Час події.
2. Місце події.
3. Масштаби події
4. Учасники події.
5. Мета учасників.
6. Короткий зміст події, явища, процесу.
7. Здобутки події.
8. Результати події.
9. Перспективи події.
10. Провідні діячі.

**Завдання (кейс) № 5.** Підготувати доповідь-презентацію *"Характеристика діяльності політичної партії / громадської організації"*:

1. Назва політичної партії, організації, руху.
2. Час і місце створення.
3. Засновники, лідери, провідні діячі.
4. Наявність програми діяльності.
5. Політичні вимоги.
6. Соціальні вимоги.
7. Ідеологічні вимоги.
8. Соціальний, інтелектуальний потенціал учасників.
9. Основні лозунги, вимоги.
10. Найголовні здобутки.

**Завдання (кейс) № 6.** Прокоментуйте наведене висловлювання: *"Кожен парламент у тій чи іншій державі є дзеркальним відображенням інтелектуального рівня суспільства, яке його обрало"* (Шарль де Голль).

**Завдання (кейс) № 7.** Прокоментуйте **висновок** Конституційного суду у справі **№ 1-З/2018(2717/14): Зміст ситуації:** Україна не може гарантувати своїм громадянам постійні і безперебійні соціальні виплати на дітей.

**Завдання (кейс) № 8.** Прокоментуйте **Рішення** Конституційного Суду України від **20.06.2019 № 6-р/2019** у справі за конституційним поданням 62 народних депутатів щодо відповідності Конституції (конституційності) Указу Президента України В.О. Зеленського **«Про дострокове припинення повноважень Верховної Ради України та призначення позачергових виборів»:** **Зміст ситуації:** Конституційний Суд України у зазначеному Рішенні визнав цей Указ таким, що відповідає Конституції України.

**Завдання (кейс) № 9.** Найчастіше люди стають жертвами харчових отруєнь в закладах

громадського харчування або після начебто безпечних покупок у магазині. Основні причини — недотримання санітарних норм: порушення виробничого процесу приготування їжі, неправильні товарне сусідство, терміни й температурний режим зберігання продуктів, бруд на складах та кухнях, несправні холодильники, допуск до роботи працівників без медичного огляду, недотримання ними правил особистої гігієни, використання продуктів невідомого походження без відповідних документів. Як довести провину закладу громадського харчування /магазину?

**Завдання (кейс) № 10.** Покупець, перебуваючи у магазині, ненароком зачіпає товар, унаслідок чого він розбивається чи пошкоджується. Адміністрація магазину вимагає від покупця оплатити вартість розбитого /пошкодженого товару.

**Завдання (кейс) № 11.** Власник поліграфічного комбінату у зв'язку з виробничою необхідністю вирішив перевести одну із працівниць на виконання робіт, пов'язаних із застосуванням свинцевих сплавів на час хвороби працівника, який постійно виконував цю роботу. Працівниця заявила, що згідно Наказу Міністерства охорони здоров'я України **№ 256** від **29.12.1993** «**Про затвердження Переліку важких робіт та робіт із шкідливими і небезпечними умовами праці, на яких забороняється застосування праці жінок**» власник не може вимагати від неї виконання подібної роботи. На що власник відповів, що у Конституції проголошено рівність чоловіка і жінки у професійній діяльності, а Конституція має найвищу юридичну силу; таким чином, працівниця повинна приступити до виконання своїх обов'язків або буде звільнена. Як довести неправомірність дій власника поліграфії?

**Завдання (кейс) № 12.** Сформулювати **поради виборцям** або скласти **пам'ятку** для тих громадян, хто голосуватиме уперше.

**Завдання (кейс) № 13.** Серед ваших сусідів по будинку, в якому ви живете, є: А) любителі гучної музики та галасливих вечірок, Б) люди похилого віку, яким не спиться і які недочувають, а тому вмикають телевізор /радіо на повну гучність і вночі, і з ранку, В) співак або музикант, який у зручній для нього час проводить репетиції, Г) народний умілець, який постійно щось прибиває, пиляє, довбає, удосконалюючи своє житло власними руками.

**Завдання (кейс) № 14.** Ваш сусід-курець ігнорує ваші прохання щодо припинення паління у під'їзді.

**Завдання (кейс) № 15.** Ваші сусіди сміються у під'їзді або ліфті й не реагують на зауваження та прохання прибрати за собою.

**Завдання (кейс) № 16.** В одній із квартир жилого будинку впродовж 5 років ведуться ремонтні роботи, причому бригада будівельників працює у квартирі лише з 18:00 до 23:00, а у вихідні дні з 08:00 до 20:00. На неодноразові зауваження та скарги жильців з приводу змінити режим ведення ремонтних робіт власник квартири та будівельники не реагують.

**Завдання (кейс) № 17.** У напівпідвальному приміщенні жилого будинку розташована кав'ярня, в

якій цілий день гучно лунає музика. На неодноразові скарги власник кав'ярні відповідає, що законом дозволяється слухати музику до 23:00.

**Завдання (кейс) № 18.** Прокоментуйте *постанову* колегії суддів другої судової палати Касаційного кримінального суду Верховного Суду у справі **№ 342/538/14-к** (провадження **№ 51-646 км18**) відповідно до якої убивство нападника в разі вторгнення в житло не є перевищенням заходів самооборони (чоловік, захищаючись від незаконного проникнення в житло і нападу двох осіб, завдав одному з них удару в груди кухонним ножом, у результаті чого нападник помер у лікарні).

**Завдання (кейс) № 19.** До вас звернувся за допомогою ваш знайомий. Упродовж 12 років він працював водієм, має перший клас і право керувати всіма типами транспортних засобів. За роботу отримував неодноразові заохочення. Разом з ним працює молодий хлопець, стаж якого 3 роки, має третій клас водія. Нещодавно одна автомашина підприємства вийшла з ладу, отже, один з водіїв виявився зайвим. 11 травня вашого знайомого попередили про звільнення за скороченням штату з 11 червня. Ваш знайомий вважає, що його звільнили з роботи незаконно. Які питання вам необхідно з'ясувати додатково для того, щоб дати йому відповідь? Сформулюйте відповідь на підставі тих відомостей, які у вас є, за умови, що ваш знайомий розповів абсолютно все.

**Завдання (кейс) № 20.** Прокоментуйте *постанову* Великої палати Верховного Суду від **16.05.2018** у справі **759/19440/15-ц**, де вагітна жінка, яка працювала на умовах строкового трудового договору, намагалася захистити своє право на відпустку по вагітності та пологах, доводячи те, що роботодавець не мав права її звільняти в стані вагітності. На думку позивачки, ефективним засобом правового захисту в даному спорі є поновлення на роботі, що дозволило б позивачці реалізувати своє право на відпустку по вагітності та пологах, на відпустку по догляду за дитиною до трьох років, на приєднання щорічної відпустки.

**Завдання (кейс) № 21.** Чоловік з жінкою 11 років проживають без реєстрації шлюбу, спільних дітей не мають, чоловік відмовляється зареєструвати шлюб офіційно пояснюючи це тим, що ніякої різниці в якому шлюбі живеш немає, а бюрократичних процедур у даній ситуації менше. Які прогнозовані ризики можливі, якщо жінка і надалі буде перебувати у статусі **«цивільної дружини»** і жити в незареєстрованому шлюбі?

**Завдання (кейс) № 22.** Прокоментуйте *рішення* Верховного Суду по справі **№ 6-1320цс17** щодо нових правил отримання спадщини: спадкоємець може заявити про свої права на спадщину упродовж 6 місяців з моменту, коли він дізнався про зміст заповіту або з моменту, коли він дізнався про отримання спадщини іншими претендентами на майно.

**Додаток Б**

#### **Питання на залік**

1. Держава - це складне специфічне соціальне явище, тому в різні часи виникло досить багато теорій, кожна з яких по-своєму намагалася пояснити причини, що впливали на походження держави. Які з цих теорій ви можете назвати? Яка з названих теорій найбільше відповідає вашим уявленням про державу? Чому?

2. Чи є принцип верховенства права важливим для життя суспільства? Чому?
3. Чому право посідає важливе місце у житті суспільства, незважаючи на існування значної кількості інших норм?
4. Чому правовідносини називають **"життям"** права?
5. Які галузі права належать до публічного права?
6. Які галузі права належать до приватного права?
7. Назвіть основні причини правопорушень.
8. Як співвідносяться між собою правопорядок і законність?
9. Чим відрізняються правопорядок і суспільний порядок?
10. Назвіть умови, за яких необхідна оборона є правомірною.
11. Чому конституційне право називають **"державним правом"**, а Конституцію - **"правом законів"**?
12. Чому Конституція України закріплює невеликий за обсягом перелік обов'язків людини і громадянина?
13. Чому народне волевиявлення ніколи не може бути повним за обсягом?
14. Чому активне виборче право громадян при пропорційній виборчій системі вважається звуженим?
15. Як можна визначити, що органи місцевого самоврядування не є органами державної влади?
16. В чому полягають особливості адміністративних відносин?
17. Хто є суб'єктами адміністративних відносин?
18. Що таке державні органи та з кого вони складаються?
19. Хто може бути державним службовцем?
20. Яку мету переслідують адміністративні стягнення?
21. У чому полягають особливості адміністративної відповідальності?
22. Чому за невиконання санітарних, протипожежних норм службові особи несуть більш суворе покарання, ніж громадяни?
23. Що означає принцип кримінального права **"без вказівки закону немає ні злочину, ні покарання"**?
24. Як співвідноситься принцип індивідуалізації відповідальності та кримінальна відповідальність співучасників злочину?
25. Чи не є кара виявом принципу первісних часів **"око за око, зуб за зуб"**? Чому?
26. Чи справедливим є, на вашу думку, те, що чинний Кримінальний кодекс України не передбачає довічне ув'язнення неповнолітній особі, навіть якщо вона умисно заподіяла смерть іншій людині?
27. Чи збігаються поняття **"злочин"** і **"злочинність"**?
28. Чим покарання відрізняється від адміністративного стягнення?
29. Як ви вважаєте, до яких суспільних наслідків могла б призвести відсутність у законодавстві кримінальної відповідальності?
30. Відповідно до чинного законодавства про працю України пояснити зміст умовного вислову як **"подвійний неповний робочий час"**.
31. Відповідно до чинного законодавства про працю України одним із видів часу відпочинку є відпустки. **Чому** не кожен вид відпусток можна вважати таким, що відноситься до часу відпочинку?
32. У чому полягають особливості дисциплінарної і матеріальної відповідальності порівняно з іншими видами юридичної відповідальності?
33. Відповідно до чинного законодавства про працю України пояснить, **чому** у разі досягнутої домовленості між працівником і роботодавцем про припинення трудових відносин за угодою сторін за наявності виданого відповідного наказу про звільнення працівника **у роботодавця можуть виникнути проблеми з доведенням правомірності звільнення працівника**, якщо працівник після звільнення звернеться до суду з позовом щодо неправомірного звільнення з роботи та поновлення на роботі?
34. Відповідно до чинного законодавства про працю України пояснити, **чому** трудова дисципліна має подвійний характер?
35. Які види заохочень застосовуються до працівників, які сумлінно працюють? **Чому** це важливо

робити?

36. Чинним Сімейним кодексом України передбачено, що якщо жінка і чоловік проживають однією сім'єю, але не перебувають у шлюбі між собою, майно, набуте ними під час спільного сімейного проживання, належить їм на праві спільної сумісної власності, якщо інше не встановлено письмовим договором між ними. **Чому** застосування цієї правової норми на практиці пов'язано із значними труднощами?

37. Відповідно до чинного шлюбно-сімейного законодавства пояснити зміст умовного вислову "**липовий шлюб**".

38. Відповідно до чинного шлюбно-сімейного законодавства пояснити зміст умовного вислову "**кандидат у подружжя**".

39. Що є підставою виникнення прав і обов'язків батьків і дітей?

40. Які види прав і обов'язків батьків і дітей розрізняють?

41. Назвіть шляхи влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування.

42. Відповідно до чинного шлюбно-сімейного законодавства пояснити зміст умовного вислову "**платна опіка**".

43. **Чому** закон визначає групу осіб, які не мають права на спадщину; які мають право на обов'язкову частку спадщини? Чиї інтереси захищаються у цьому випадку?

44. **Чому** у випадку, якщо шлюб розірвано за рішенням суду, позов про визнання його недійсним може бути пред'явлено лише після скасування рішення суду про розірвання шлюбу?

45. **Чому** особі, яка не досягла шлюбного віку і якій надано право на шлюб, треба знову звертатися до суду, якщо вона хоче вийти заміж за іншу особу?

46. **Чому** обов'язок батьків щодо утримання повнолітніх непрацевдатних сина, дочки не є продовженням аліментного обов'язку, який батьки несли до досягнення дітьми 18 років?

47. **Чому** припинення договору між батьками про сплату аліментів на дитину у зв'язку із спливом строку його дії або за інших непередбачених у договорі підстав не спричиняє припинення аліментного зобов'язання батьків?

48. **Чому**, якщо упродовж однієї доби померли особи, які б могли спадкувати одна після одної, спадщина відкривається одночасно і окремо щодо кожної з них?

49. Поясніть латинську приказку "**Віддай своє, поки воно твоє, після смерті воно не твоє**".

50. **Чому**, якщо заповіт укладено з умовою, то умова, визначена у заповіті, має існувати на час відкриття спадщини?

51. **Чому** зацікавлені особи не можуть оспорити заповіт, навіть якщо їм став відомий його зміст?

52. **Чому** до форми заповіту висуваються більш суворі вимоги, ніж до інших цивільно-правових правочинів?

53. Відповідно до чинного цивільного законодавства поясніть зміст умовного вислову "**резервний спадкоємець**".

54. Відповідно до чинного цивільного законодавства поясніть зміст умовного вислову "**подвійна відмова від спадщини**".

55. Відповідно до чинного цивільного законодавства поясніть зміст умовного вислову "**сліпе посвідчення заповіту**".

**Додаток В**

**Підсумкова Контрольна Робота**



**(Домашня Контрольна Робота, виконують студенти заочної форми навчання). Варіант № 1**

**Задача № 1.** Визначити форму правління, форму територіального устрою, форму політичного режиму:

Країна складається з 16 земель, кожна з яких має власні конституцію, парламент, уряд. Вищу юридичну силу має конституція, яку приймає парламент держави, що складається з двох палат: нижньої, яка формується шляхом загальнонародних виборів раз на 4 роки, та верхньої, депутатів якої обирають парламенти земель. Глава держави - Президент, який обирається нижньою палатою парламенту на 5 років. Уряд очолює канцлер, уряд відповідальний перед парламентом та формується партією, яка має в парламенті більшість, або відповідною коаліцією партій.

**Задача № 2.** Визначити вид соціальної норми у наведеному прикладі.

Знайти у тексті характерні ознаки, притаманні зазначеній соціальній нормі.

Свято **Івана Купала (7 липня)** відзначала переважно молодь. Святкування починалось із прикрашання купальського дерева на березі річки, ставка - купайлиці, для чого обиралася вишня, верба або чорноклен. Дівчата прикрашали його стрічками, завивали з гілок вінки. Вони ж робили й ляльку Марену. Довкола дерева водили "**кривого танцю**", співали купальських пісень, їли обрядову страву - варені яйця або яечню.

Ввечері запалювали вогнище. Після завершення святкування купайлицю підпалювали й недогорілою топили у воді. Купальська ніч вважалася чарівною, в цей час, за повір'ям, цвіте квітка папороті; хто її має, той все на світі знає, може знайти будь-який скарб і тому багатство до рук іде.

**Задача № 3.** Прокоментуйте наведену ситуацію:

До касира банківської установи несподівано підійшов юнак і, погрожуючи обрізом мисливської рушниці, запропонував віддати усі наявні гроші. Касир, побоюючись за своє життя, вимушена була віддати їх. Чи підлягає касир юридичній відповідальності?

**Задача № 4.** Прокоментуйте наведену ситуацію:

До районної ради звернувся громадянин Репетовський, 1955 року народження. Він народився у Москві, потім разом з батьком - офіцером жив у Житомирі, де закінчив школу та військове училище. З 1979 по 1996 рік служив у Збройних Силах у різних регіонах СРСР та за кордоном (Чехословачія).

Звільнившись у запас в 1996 році, він 3 роки жив у Челябінську, а потім переїхав до Полтави, де проживає нині. Репетовський бажає стати громадянином України. Чи має він на це право, які вимоги для цього висувуються, що йому необхідно зробити?

**Задача № 5.** Відповідно до чинного законодавства України пояснити, чому народне волевиявлення ніколи не може бути повним за обсягом?

**Задача № 6.** Визначити склад адміністративного правопорушення:

"Громадянин решил испытать на мощность свой велосипед "**Украина**": 37-летний мужчина в состоянии алкогольного опьянения протаранил автоматический шлагбаум на железнодорожном переезде станции Марьевка. В итоге полшлагбаума как не бывало".

**Задача № 7.** Відповідно до чинного законодавства України пояснити зміст умовного вислову "**платна опіка**"

**Задача № 8.** Відповідно до чинного законодавства України пояснити зміст умовного вислову "**подвійний неповний робочий час**"

**9. Завдання на встановлення послідовності**

(розташувати у логічній послідовності події, етапи, стадії процесів, позначені **Буквами**,  
поряд із **Цифрами**)

Розмістити у правильній послідовності закономірності виникнення держави:

|                                    |          |  |
|------------------------------------|----------|--|
|                                    | Ц        |  |
| А) зростання продуктивності праці; | <b>1</b> |  |
| Б) майнова нерівність населення;   | <b>2</b> |  |
| В) три великих розподіли праці;    | <b>3</b> |  |
| Г) поява надлишкового продукту     | <b>4</b> |  |

### 10. Завдання на встановлення відповідностей

(до кожного із завдань, позначених **Цифрою**, вибрати **Один** правильний варіант відповіді,  
позначений **Буквою**)

Визначити відповідність виду відпустки наведеним характеристикам:

|                                    |  |          |  |
|------------------------------------|--|----------|--|
|                                    |  | Ц        |  |
| 1) додаткова;                      | А) для осіб у разі смерті рідних; весілля тощо;                    | <b>1</b> |  |
| 2) творча;                         | Б) за особливий характер роботи;                                   | <b>2</b> |  |
| 3) соціальна;                      | В) для осіб, які навчаються без відриву від виробництва;           | <b>3</b> |  |
| 4) без збереження заробітної плати | Г) у зв'язку з вагітністю та пологами тощо;                        | <b>4</b> |  |
|                                    | Д) для осіб, які пишуть підручники, монографії, наукові дисертації |          |  |

### Підсумкова Контрольна Робота (Домашня Контрольна Робота, виконують студенти заочної форми навчання). Варіант № 2

**Задача № 1.** Визначити форму правління, форму територіального устрою, форму політичного режиму:

Країна складається з 3-х історичних частин, у кожній з яких діють виборні органи, що займаються справами місцевого значення. Глава держави - королева, яка призначає прем'єр - міністра та міністрів. Укази королеви підписують та відповідають за них члени уряду. Законодавча влада належить двопалатному парламенту, нижня палата якого обирається раз на 5 років загальним голосуванням. Міністри обов'язково є депутатами парламенту, прем'єром призначають лідера партії, яка перемогла на парламентських виборах. Суперечки вирішуються судами, суддів призначає королева за поданням кваліфікаційної комісії суддів.

**Задача № 2.** Визначити вид соціальної норми у наведеному прикладі.

Знайти у тексті характерні ознаки, притаманні зазначеній соціальній нормі.

Церкви на **Трійцю** неначе перетворювалися на гаї. Уздовж стін та іконостаса рядами ставили зрубані молоді берізки, образи прикрашали живими квітами, підлогу покривали луговими травами. Духівництво облачалось в зелені парчеві шати, жінки вбиралися в цей день переважно в одяг зеленого кольору. Дівчата вплітали в коси зелені стрічки. На службі стояли з букетами квітів. Уклінні молитви священника слухали, стоячи на колінах та опустивши голову на букет квітів. Вважалося, що в цей час у людини повинно бути стільки сліз каяття за свої гріхи, щоб на кожну квітку впала сльозинка - "**роса благодаті**".

**Задача № 3.** Прокоментуйте наведену ситуацію:

Пізно увечері дівчина поверталася додому темною вулицею. Вона побачила людину, яка швидко наздоганяла її. Злякавшись та запідозривши, що хлопець її переслідує, дівчина схопила обрізок труби, який лежав на газоні та, коли хлопець підійшов впритул, вдарила його, завдавши тілесних ушкоджень. Пізніше з'ясувалося, що хлопець - офіцер української армії - запізнювався на поїзд і саме тому поспішав. Жодних намірів щодо дівчини у нього не було. Чи буде дівчина притягнута до юридичної відповідальності?

**Задача № 4.** Прокоментуйте наведену ситуацію:

До юридичної консультації звернулися по допомогу співробітники одного з одеських пологових будинків, в якому знаходяться 2 новонароджених. Мати одного з них, уродженка Індії, особа без громадянства, з 2012 року постійно проживає в Одесі. Її дитина народилася на теплоході, який належить українському пароплавству, під час плавання з Кутаїсі (Грузія) в Одесу. Батько дитини невідомий.

Друга дитина була знайдена на подвір'ї пологового будинку, батьків її виявити не вдалося, незважаючи на намагання лікарів і міліції.

Лікарів цікавить, чи отримають новонароджені громадянство України?

**Задача № 5.** Чому Конституція України закріплює невеликий за обсягом перелік обов'язків людини і громадянина?

**Задача № 6.** Визначити склад адміністративного правопорушення:

"Близько 2 години ночі 21-річний киянин кулаком розбив величезну вітринне скло кіоску у вестибюлі станції метро" Оболонь "2 \* 3 метра вартістю 600 гривень.

Пізніше хлопець пояснив приїхав поліцейському патрулю, що йому захотілося спробувати, чи зможе він упоратися з вітриною. Хуліган сильно постраждав: поранив праву руку, зламав великий палець і втратив багато крові.

Спочатку молодий чоловік намагався "замаскуватися": він вдав, що спить на лавці, де його і виявила група затримання. Порізаний палець хлопець тримав у роті, щоб приховати кровотечу. За словами прапорщика міліції, затриманий був нетверезий, а лавочку - притулок вибрав біля будинку по Оболонському проспекту, де прописаний ".

**Задача № 7.** Відповідно до чинного законодавства України пояснити зміст умовного вислову "*липовий шлюб*"

**Задача № 8.** Відповідно до чинного законодавства України одним із видів часу відпочинку є відпустки. Чому не кожен вид відпусток можна вважати таким, що відноситься до часу відпочинку?

**9. Завдання на встановлення послідовності**

(розташувати у логічній послідовності події, етапи, стадії процесів, позначені **Буквами**, поряд із **Цифрами**)

Визначити послідовність окремих етапів законодавчого процесу:

|                            | Ц |
|----------------------------|---|
| А) законопроект;           |   |
| Б) законодавча ініціатива; |   |
| В) оприлюднення закону;    |   |
| Г) прийняття закону        |   |

**10. Завдання на встановлення відповідностей**

(до кожного із завдань, позначених **Цифрою**, вибрати **Один** правильний варіант відповіді,

позначений **Буквою**)

Визначити відповідність виду юридичної відповідальності наведеним прикладам:

|                                       |  | Ц        |
|---------------------------------------|--|----------|
| 1) кримінальна відповідальність;      | А) Сергій Жданов, працівник фірми " <b>Крокус</b> ", систематично не виконує розпорядження свого роботодавця Олексія Андреева; | <b>1</b> |
| 2) дисциплінарна відповідальність;    | Б) громадянин Репетовський незаконно заволодів автомобілем " <b>Деу-Суперкар</b> ", який належав його зятеві;                  | <b>2</b> |
| 3) цивільно-правова відповідальність; | В) Сергій Шевченко, квартирант, відмовляється сплачувати гроші власнику за користування житлом;                                | <b>3</b> |
| 4) матеріальна відповідальність;      | Г) Артем Мочалкін, перебуваючи у стані алкогольного сп'яніння, зіпсував виданий йому у користування роботодавцем спецодяг      | <b>4</b> |
| 5) адміністративна відповідальність   |  | <b>5</b> |